

Zjevení Krišново. Buddha, následník Krišny. Jan Křtitel, předchůdce Krista Ježíše.

Rudolf Steiner

Basilej, 19. září 1912

Včera jsme se pokusili z jistého hlediska obrátit zřetel na světově historický okamžik, do něhož zapadá mystérium na Golgotě. Pokusili jsme se to učinit tím způsobem, že jsme si všimli dvou významných vůdců lidstva, Buddhy a Sokrata, kteří oba o několik století předcházeli mystériu na Golgotě. Bylo nám přitom nápadné, jak Buddha představuje něco jako významuplné ukončení vývojového proudu. Zde on stojí, tento Buddha, v pátém až šestém století před mystériem na Golgotě, zvěstuje, co do té doby je známé jako hluboce významné učení, zjevení v Benares, takřka shrnuje a v jistém způsobu obnovuje to, co mohlo vtékat do lidských duší z tisícileté prastaré minulosti a zvěstuje to způsobem, jak to právě muselo být zvěstováno půl století před mystériem na Golgotě a jak to muselo být zvěstováno oněm národům, oněm rasám, pro něž toto učení právě v této formě bylo nejvhodnější. Jak dalece je Buddha velkým ukončením jednoho světového proudu, to je ještě nápadnější, když si všimneme jeho velkého předchůdce, který je jistým způsobem již v temnotě soumraku vývoje lidstva: Krišny, velkého indického učitele, který se nám jeví ještě v zcela jiném smyslu jako konečný bod tisíciletí starých zjevení.

Krišnu můžeme zařadit asi několik století před Buddhu; ale o to nyní nejde. Hlavní věc je: čím více necháme na sebe působit, čím je Krišna a čím je Buddha, tím více nahlédneme, že z určité strany se zjevuje Buddhovo zvěstování v Krišnovi ještě v jasnějším světle a u Buddhy - jak chceme hned charakterizovat - v jistém způsobu potom končí.

Krišna, v tomto jménu se shrnuje skutečně něco, co v duchovním vývoji vzařuje mnohá a mnohá tisíciletí do vývoje lidstva. A když se zahlubáme do všeho, co můžeme označit za zjevení, za zvěstování Krišny, potom vzhlížíme do vznešených výšin lidského duchovního projevu s pocitem: s ohledem na to, co zaznívá ze zjevení Krišny, s ohledem na vše to, co je v nich obsaženo, může být sotva ještě dosaženo pokroku, něčeho vyššího. To, co zde vyznívá ze zjevení Krišny, je tím nejvyšším svého druhu. Přirozeně shrnujeme tu mnohé do osobnosti Krišny, co je rozděleno na mnohé zvěstovatele. Ale je to právě i tady tak, že vše to, co postupně v průběhu tisíciletí a století před ním se sdělilo těm, kteří museli být nositeli v dávné minulosti, v něm, v Krišnovi, bylo opět obnoveno, shrnuto, přivedeno k závěru a zjeveno jeho národu. A vezmeme-li ze slov Krišnových způsob, kterým mluvil o božských, o duchovních světech, o vztahu božských a duchovních světů k lidstvu, o průběhu událostí světů, vezmeme-li duchovnost, ke které se musíme sami pozvednout, chceme-li vniknout do hlubokého smyslu učení Krišny, potom se snad v určitém způsobu jen ještě jedno z pozdější doby vývoje lidstva může trochu s tím srovnat.

O zjevení Krišnově můžeme říci: je to jistým způsobem tajná nauka. Proč tajná nauka? Tajná nauka jednoduše z toho důvodu, protože málo lidí si může získat vnitřní schopnost vyšplhat se vzhůru do duchovních výší, aby těm věcem rozuměli. Takové věci, jaké zjevil Krišna, není třeba uzavírat, schovávat, aby zůstaly tajnými; neboť ony zůstanou tajnými, z žádného jiného důvodu, než že nemnozí lidé se povznesou k výši, ke které je nutné se povznést, aby jim rozuměli. Taková zjevení

jako Krišnova, můžeme velmi rozšiřovat mezi lidmi, můžeme je každému dát do ruky, přesto zůstanou tajnými; vždyť prostředek k vyzvednutí z tajného učení nespočívá v tom, že jimi podělíme lidi, nýbrž že duše vystoupí, aby se s nimi lidé sjednotili. Je to tak, že takové věci se vznášejí v jisté duchovní výši a potom ještě mluví způsobem, který představuje druh duchovního vrcholu. Kdo přijímá slova přicházející z takových zjevení, nesmí ještě dlouho věřit, že tato zjevení zná, i když je učencem dvacátého století. Říká-li se dnes ze všech stran, že neexistují "tajná učení", zcela tomu rozumíme, chápeme to, protože často ti, kteří takové věci tvrdí, drží se slov a myslí, že tím mají vše. Ale tajná vědeckost je v tom, že tomu, co mají, nerozumějí.

Řekl jsem, že je ještě něco, co se s tím dá srovnat. A sice to, co se může vázat ke jménu Krišny, dá se srovnat s tím, co nám podobně zaznívá v třech pozdějších a nám do jisté míry blízkých jménech; pouze to vystupuje před nás zcela jiným způsobem, v pojmech, ve filosofickém způsobu. Je to vše, co se v novější době pojí se třemi jmény - Fichte, Schelling a Hegel. Učení těchto tří lidí se dá s ohledem na tajnou nauku již poněkud srovnávat s jinými "tajnými vědami" lidstva. Neboť ačkoliv konec konců můžeme obsáhnout učení Fichteho, Schellinga a Hegela, tak přece nebude nikdo popírat, že zůstala v nejširším smyslu slova pravými tajnými naukami. Opravdu zůstala tajnými naukami. Je jen málo lidí, kteří chtějí také jen nějak reagovat na to, co tito tři lidé napsali. Z jakési, možno říci, filosofické zdvořilosti mluví se dnes v jistých filosofických kruzích opět o Hegelovi a je-li řečeno něco takového jako právě vyslovené, je mu namítnuto, že přece existují lidé, kteří se Flegelem zabývají. Když se potom ovšem vezme přínos těchto lidí, co přinesli pro pochopení Hegela, potom teprve přijdeme správně k názoru, že pro tyto lidi zůstal Hegel opravdu tajnou naukou. Ale u Fichteho, Schellinga a Hegela vystupuje v abstraktním pojmovém způsobu to, co nám září vstříc z Orientu, od Krišny a patří již něco k tomu, abychom podobnost postřehli; patří k tomu zcela určitá konstituce lidské duše. Vyslovme se bez obalu, co k tomu patří.

Vezme-li nějaký člověk, který se dnes těší, nechci říci průměrnému vzdělání, nýbrž vyššímu vzdělání, nějaké filosofické dílo Fichteho nebo Hegela do ruky, tak začne číst a věří, že čte o něčem, co je pokračováním pojmového vývoje. A asi většina lidí se na tom shodne, že se při tom opravdu nezahrejeme, když např. otevřeme Hegelovu "Encyklopedii věd", kde se mluví zprvu o "bytí" a potom o "nebytí" atd. Můžeme to potom zažít, když se řekne: zde upekl někdo něco právě v nejvyšší pojmové abstrakci; to může být zcela hezké, ale mému srdci, mé duši, mému nadšení to nic nedává. Poznal jsem mnoho lidí, kteří právě toto Hegelovo dílo, které nyní máme před očima, po třech čtyřech stranách opět rychle zavřeli, len jedno se přitom nechce přiznat: že snad vinu na tom, proč se přitom nelze zahřát, proč se přitom nemohou prodělat životní boje, které nás vedou z pekla do nebe, má právě každý sám. To si rádi nepřiznáme. Neboť je možné přitom, co lidé nazývají u těchto tří filosofů "abstraktními pojmy", prodělat úplné životní boje a pocítit nejen životní srdečnost, nýbrž cítit celý vzestup od nejzazšího životního chladu až po nejzazší životní teplo. Můžeme vnímat, jak tyto věci jsou psány bezprostředně lidskou krví a nejen abstraktními pojmy.

To, co vyznačuje od Krišny, smíme srovnat s tímto tak zvaným nejnovějším vývojovým obdobím lidského vzestupu do duchovních výší; pouze je zde právě významný rozdíl. Co nacházíme u Fichteho, Schellinga a Hegela, u těchto nejvyzrálejších myslitelů křesťanství, to nám přichází vstříc u Krišny v předkřesťanské době, tak jako to v tehdejší době muselo být. Neboť čím je Krišnova zvěst? Je něčím, co později již nikdy nemůže přijít, co musí být přijato ve své výši, protože svým způsobem to není překonatelné. A kdo má pochopení pro tyto věci, ten obdrží teprve potom pojem, ideu o síle duchovního světla, které odtud k nám září, nechá- me-li tyto věci na nás působit, které souvisí s onou kulturou, z které vzešel Krišna. Tyto věci musíme nechat na sebe působit jen ve správném smyslu. Necháme-li na sebe působit správným způsobem slova jako tato - vyjměme jen pár ukázek náležejících Bhagavad-Gitě - kde mluví Krišna, aby naznačil svoji vlastní bytost, tak přijdeme k určitým poznatkům, citům a vjemům, které budeme v dalším charakterizovat. Tak mluví Krišna /v desátém zpěvu/:

"Jsem duchem vývoje, jeho začátkem, jeho středem a jeho koncem. Mezi bytostmi jsem stále tím nejušlechtilejším ze všeho, co vzniklo. Mezi duchovními bytostmi jsem Višnu, jsem Sluncem mezi hvězdami, jsem mezi světly Měsícem, jsem mezi živly ohněm, jsem mezi horami vysokým Meru, jsem mezi vodami velké světové moře, jsem mezi řekami Ganges, jsem mezi množstvím stromů Aschvattha, v pravém slova smyslu jsem vládcem lidí a všech bytostí, které zde žijí, jsem mezi hady tím, který zde je věčně, který je sám základem bytí."

A vezmeme jiný projev z téže kultury, který nalézáme ve Védách:

"Dévové se shromažďují okolo trůnu Všemohoucího a s oddaností se ptají, kdo je on sám. Tehdy odpovídá On - Všemohoucí, to je tedy Bůh světů v tomto staroindickém smyslu -: "byl-li by nějaký druhý než já, potom bych se popsal pomocí něho. Byl jsem od věčnosti a budu na věky. Jsem první příčinou všeho, příčinou všeho toho, co se nachází na západě, východě, severu a jihu, jsem příčinou všeho nahoře ve výšinách, a v hlubinách dole. Jsem vše, jsem starší, než co je zde. Jsem vládce vládců. Jsem sama pravda, jsem samo zjevení, jsem příčina zjevení. Jsem poznání, jsem zbožnost a jsem právo. Jsem všemohoucí."

A tážeme-li se v této kultuře po příčině všeho - jak je to líčeno v oné staré listině - tu je řečeno: "Tato příčina světa - to je oheň, je to slunce, a je to také měsíc;" je to také toto čisté brahma a tato voda a toto nejvyšší ze stvoření. Všechny okamžiky a všechny týdny a všechny měsíce a všechna století a všechna tisíciletí a všechny milióny let vzešly z něho, vzešly z jeho zářící osobnosti, kterou nemůže nikdo pochopit, ani nahoře, ani dole, ani kolem okruhu, ani ve středu, zde, kde stojíme."

Taková slova zaznívají k nám z těchto prastarých časů. Oddejme se těmto slovům. Co musíme vnímat při nepředpojatém způsobu úvahy o těchto slovech? Jsou v nich řečeny jisté věci. Viděli jsme, že Krišna říká něco o sobě samém; viděli jsme, že se mluví o Bohu světů a o příčině světů. Z tónu poznání, jak je zde vysloveno, jsou řečeny věci, které nikdy nebyly vyjádřeny velkolepěji a významněji; a víme, že by nemohly být řečeny velkolepěji a významněji. To znamená, že do vývoje lidstva je vloženo něco, co tak, jak to je, musí zůstat stát, co musí být tak přijato, co dospělo ke svému závěru. A když se o těchto věcech kdekoli později přemýšlelo, snad se podle metod pozdějších dob s ohledem na to či ono věřilo, že se to shrnulo do jasnějších pojmů, tak nebo onak to bylo modifikováno, ale lépe se to proto nevyslovilo, nikdy. A kdyby chtěl někdo říci právě o těchto věcech něco lepšího, bylo by to opovržlivé.

Vezměme nejprve ono místo Bhagavad-Gity, kde Krišna charakterizuje tak říkajíc svoji vlastní bytost. Co vlastně charakterizuje? Je zcela zvláštní, jak mluví. Mluví o tom, že je duchem toho, co vzniklo, že je mezi nebeskými duchy Višnu, mezi hvězdami Sluncem, mezi světly Měsíc, mezi živly ohněm atd. Chceme-li to opsat tak, abychom to obsáhli jednou formulí, tak můžeme říci: Krišna se označuje za esenci, za podstatu ve všem, tak že podstata je on, že ona všude reprezentuje nejčistší nejbožštější druh. Kde tedy pronikneme za věci a hledáme to, co je jejich podstatou, přijdeme ve smyslu tohoto místa k bytosti Krišny. Vezměme nějaký počet rostlin stejného druhu. Hledejme podstatu tohoto druhu, která je neviditelná, ale která se vyjadřuje v jednotlivých rostlinných formách. Co je v pozadí jako její esence? Tuto podstatu si ale nesmíme myslet identickou s jednou rostlinou, nýbrž jako to nejvyšší, nejčistší ve formě; takže všude nemáme jen to, co je podstatou, nýbrž tuto podstatu všude v nejčistší, nejušlechtilejší, nejvyšší formě. O čem vlastně Krišna mluví? O ničem jiném než o tom, co také člověk, ponoří-li se do sebe sama, může poznat jako svoji podstatu; ale ne tu bytost, kterou představujeme ve všedním životě, nýbrž onu existující za obyčejným zjevem člověka a za lidskou duševností.

Mluví o lidské bytosti, která je v nás, protože pravá lidská bytost je jednotou s veškerenstvím, s vesmírem. To není snad poznání, které by si u Krišny počínalo egoisticky; v Krišnovi je to, co chce poukázat na to nejvyšší v člověku, které se smí vidět identickým, jednotným s tím, co žije jako podstata ve všech věcech.

Tak jako mluvíme dnes, máme-li před očima něco jiného, tak mluví Krišna o tom, co má před očima pro svoji kulturu. Díváme-li se dnes do nitra vlastní bytosti, potom spatříme zprvu Já, jak to naleznete líčeno v knize "Jak poznáme vyšší světy?" Od tohoto obvyklého Já odlišujeme ještě vyšší, nadmyslové Já, které se neprojevuje ve smyslovém bytí, které se ale vyskytuje tak, že je vylito nejen v nás, nýbrž současně i v podstatě všech věcí. Mluvíme-li tedy o našem vyšším Já, o vyšší bytosti přebývající v člověku, potom nemluvíme o tom, o čem člověk obvykle říká "Já jsem", ačkoli to v naší řeči zní stejně. V ústech Krišny by to nemělo tít zvuk. On mluví o bytosti lidské duše ve smyslu pojetí tehdejší doby, tak jako my dnes mluvíme o Já.

Čím se mohlo stát, že naše obvyklé Já je tak podobné tomu, o čem sami vyslovujeme nejvyšší vyznání? To se mohlo stát tím, že předcházela kultura, z které vyšel Krišna, jasnozřivá kultura lidstva v dřívějších tisíciletích, že lidé byli zvyklí, když se dívali na podstavu věcí, obracet se vždy nahoru k nadmyslovému nazírání. Takové řeči, s jakou se setkáváme v Bhagavad-Gitě, se může rozumět, když ji pokládáme za ukončení starého jasnozřivého světového nazírání, máme-li ujasněno: v okamžiku, kdy se člověk ve starých dobách vpravil do onoho mezistavu mezi spánkem a bděním, který tehdy byl u lidí obvyklý, tehdy byl vpraven do věcí tak, že potom nebyl vně věcí, jak to je ve smyslovém nazírání, že věci jsou zde a člověk je mimo ně, nýbrž byl potom rozprostřen nad všemi bytostmi, cítil se ve všech bytostech, cítil se sjednocen se všemi bytostmi. Bylo to to nejlepší z věcí, s kterými se cítil sjednocen a jeho nejlepší bylo ve všech věcech. A nevycházíte-li z abstraktního citění a vnímání jak ho má dnešní člověk, nýbrž z právě charakterizovaného způsobu, jak vnímal starý člověk, potom rozumíte takovým slovům zaznívajícím nám vstříc z Bhagavad-Gity od Krišny. Rozumíte jim, když se zeptáte: jak se viděl člověk starého jasnozření? A ujasníte si potom: jak tím, co bylo dnes získáno duchovně-vědeckým školením, když člověk získá uvolnění étemého těla tak, že se cítí rozšířen, rozprostřen nad to, co je ve všem uvnitř, takový byl, i když ne tím způsobem, jak to může být dnes dosaženo duchovně-vědeckým školením, přirozený stav lidí starých dob. Cítili se v těchto stavech, přicházejících samovolně, uvnitř věcí. A když potom zjevení nabylo formy, když to, co se vidělo, bylo vyjádřeno krásnými slovy, potom se to objevilo např. jako tato zjevení Krišny.

Proto by se asi mohlo také říci: Krišna řekl svým lidem: jak ti nejlepší z nás viděli, když byli v nadmyslových stavech, jak ti nejlepší nazírali svůj poměr ke světu, to chci oznamovat slovy. Neboť budoucnost nenajde již takové lidi a vy sami již nemůžete být takovými, jakými byli praotcové. Jak to viděli praotcové, chci to přinést ve slovech, aby to přetrvalo, protože lidstvo to již nemůže mít jako přirozený stav. - Takřka slovy, která v tehdejší době byla možná, přinést to, co bylo po tisíciletí propůjčeno lidstvu, to byla zjevení Krišny, aby také pozdější doby, které to již nemohou vidět, to měly jako zjevení Krišny.

A také takto můžeme chápat jiná slova. Předpokládejme, že v době, kdy Krišna podal svá zjevení, by před vědoucího učitele předstoupil žák a zeptal by se: nuže, vědoucí učitel, co je tedy za věcmi, které nyní vidí jen mé oči? Tehdy by vědoucí učitel asi odpověděl: za těmito věcmi, které nyní vidí jen tvoje zevní, smyslové oči, je duchovno, je nadmyslový svět. Ale ve starých dobách lidé viděli v přirozených stavech ještě tento nadmyslový svět. A nejbližší nadmyslový svět, který hraničí s naším smyslovým, je svět éterný. Tam nahlíželi dovnitř. Tam je příčina všeho smyslového. Tam to lidé viděli, co je příčinou. Nyní to mohu vyslovit jen slovy: je to oheň - ale ne, jak to nyní ukazuje slunce, neboť tehdy bylo právě pro staré jasno- zření ze všeho nejvíce neviditelné to, co dnes vidí oči; bělostný, ohnivý sluneční míč byl temnotou a nad všechny prostory jdoucí, šířily se účinky slunce, paprsky sluneční aury v mnohobarevných obrazech rozcházejících se a opět se setkávajících, ale tím způsobem, že to, co se nořilo do věcí, bylo současně tvořícím světlem -, je to slunce; a tak to také je měsíc - který byl také viděn jinak -, neboť v tom je veškerý čistý brahman.

Co je čistý brahman? Vdechneme-li a vydechneme-li vzduch, tak si materialistický člověk myslí, že vzduchem vdechuje jen kyslík. To je ale klam. Každým dechem vdechujeme Ducha a vydechujeme Ducha. Co žije v dýchaném vzduchu jako Duch, vniká do nás a vychází ven. A tím, že to staré

jasnozření vidělo, nepřipadalo mu to tak jako materialistovi, který věří, že vdechuje kyslík. To je materialistický předpoklad. Staré jasnozření vědělo, že je vdechován éterný živel Ducha "brahman", dávající život. Jako se dnes věří, že kyslíkem vzduchu by přicházel život, tak věděl starý člověk, že život přichází od brahman; a tím, že přijímá brahman, žije. Nejčistší brahman je příčinou našeho vlastního života.

A jaké jsou pojmové výšiny, k nimž se vyšvihla tato prastará, čistá moudrost, tato éteru rovná, světlu rovná moudrost? Lidé dnes věří, že umí opravdu vytříbeně myslet. Ale vidíme, jak lidé vše zmateně zpřeházejí, když počnou něco vysvětlovat, potom nemáme velký respekt z dnešního myšlení, zvláště ne z dnešního logického myšlení. Neboť zde musím již jednou přijít - tak jednoduše, jak možno - se zdánlivě opravdu abstraktně vyhlížejícím, krátkým vysvětlením.

Dejme tomu, že před námi je zvíře, které je žluté, má hřívu; potom pojmenujeme to zvíře lvem. Nyní se začneme ptát: co je lev? Odpověď zní: dravec. Nyní se ptáme dále: co je dravec? Odpověď: savec. Ptáme se dále: co je savec? Odpověď: živá bytost. A tak jdeme dále; jedno popisujeme druhým. Většina lidí věří ve vyjasnění, když se tímto způsobem stále dále ptají, jak to bylo naznačeno pro lva, pro savce, pro zvíře atd. Mluvíme-li o duchovních věcech, také o nejvyšších duchovních věcech, je často stejný způsob otázek, jako se ptáme: co je lev? Co je dravec? atd. A tam, kde je zavedeno, že se odevzdávají lístky na konci přednášky, jsou zodpovídaný otázky, kde potom se často vyskytují na lístcích stejné otázky, tam je nespočetně často otázka např.: co je Bůh nebo co je začátek světa nebo co je konec světa. Mnozí lidé vlastně nechtějí vědět vůbec nic jiného než: co je Bůh, co je začátek světa, co je konec světa. Ptají se na to právě tak, jako se ptáme, co je lev, atd.

Lidé myslí, že to, co platí pro všední den, muselo by platit také pro nejvyšší věci. Nepomyslí, že pro nejvyšší věci musí být právě charakteristické, že se již nemůžeme takto ptát. Neboť postupujeme-li od jednoho k druhému, od lva k dravci, musíme přece jednou přijít k něčemu, co již nemůžeme takto popsat, kde již nemá nějaký smysl se ptát, co je toto. Neboť když se takto ptáme, chceme k podmětu mít přísudek. Ale jednou zde musí být nejvyšší bytost, která se nechá pochopit sama sebou. Otázka, co je Bůh, je zcela nesmyslná v logickém smyslu. Můžeme vše vésti až k Nejvyššímu; ale Nejvyššímu nesmí být přidán nějaký přísudek, neboť potom následuje jako odpověď: Bůh jest...; potom by ale muselo to, čím je Bůh popsán, být vyšší. To by byl nej kurióznější rozpor, jaký existuje.

Že se tato otázka dnes ještě stále klade, svědčí, jak se v prastarých časech ukázal Křišna vysoce vznešeným tím, že řekl: "Dévové se shromažďují okolo trůnu Všemohoucího a ptají se ho v oddanosti, kdo by byl on sám. Tu odpovídá: "Kdyby byl někdo jiný než já, potom bych se popsal pomocí něho." Ale to nečiní; nepopisuje se pomocí druhého. A tak jsme vedeni, možno říci, také v oddanosti a pokoře jako Dévové, před prastarou svátou kulturou a současněji obdivujeme v její grandiózní logické výši, která jí nevzešla myšlením, nýbrž starým jasnozřením, tím, že lidé bezprostředně věděli: přichází-li k příčinám, potom přestává tázání, protože příčiny jsou nahlíženy. Zde stojíme v obdivu před tím, co na nás sestoupilo z těchto prastarých časů, jakoby duchové, kteří nám to zprostředkovali, chtěli říci: tehdy skončilo světové stáří, v němž lidé bezprostředně nahlíželi do duchovních světů. V budoucnu tomu tak nebude. Chceme ale zaznamenat to, k čemu se můžeme vyšvihnout, co bylo kdysi dáno lidskému jasnozření.

Tak nacházíme v Bhagavad-Gitě, ve Védách sepsány všechny ty věci, které můžeme shrnout jako závěrem u Křišny; co nemůže být překonáno, co sice může být opět viděno obnoveným jasnozřením, ale co nemůže být nikdy vyzkoumáno schopnostmi, které byly lidmi později získány. Proto je vždy odůvodněné říci, že v celé oblasti lidské kultury, v denní kultuře, v zevní kultuře je smyslová existence; v této kultuře, nepřihlížíme-li k tomu, co opět může být dosaženo pomocí školením získaného jasnozření, v denní kultuře nelze nikdy získat to, co je prastaré, svaté zjevení, které svůj konec dosáhlo u Křišny. Ale jejím vývojem, duchovně-vědeckým

školením může se duše opět pozvednout vzhůru a opět je získat. Co bylo normální cestou - můžeme-li použít toho slova - jako kdysi, dáno lidstvu, to je lidstvu odepráno pro všední den v přirozeně získaných stavech. Tím tyto pravdy zašly. Jsou-li ale takoví myslitelé jako Fichte, Schelling a Hegel, kteří své myšlení přivedli až k možné čistotě, potom mohou tyto věci, sice ne tak plné života, ne s bezprostředním osobním rysem jako u Krišny, ale ve formě idejí opět vystoupit, ne ale již tak, jak je pojali lidé v starém jasnozření. A z Ducha, jak jsem to často přednášel, vysvítá, že pomalu a pozvolna během poatlantské doby vymřelo staré jasnozření.

Pohlédneme-li zpět do první poatlantské kulturní periody, do staré indické doby, potom můžeme říci: z této doby nejsou záznamy, neboť tehdy lidé ještě pohlíželi do duchovního světa. Co tehdy bylo lidstvu zjeveno, může být znovu nalezeno jen kronikou Akasha. To bylo vysoké zjevení. Ale pozvolna sestupovalo lidstvo stále více a více dolů a v druhé poatlantské kulturní periodě, v praperské době, byla tato zjevení ještě zde, ale již ne tak čistá. Ještě méně čistá byla v třetí kulturní době, v době egyptsko-chaldejské. Musíme při tom obrátit zřetel k tomu, chceme-li nahlížet na poměry ve skutečnosti, že z této první kulturní periody - a nejen u národů, po nichž byla pokřtěna - záznamy neexistovaly. Mluvíme-li o staré indické kultuře, míníme tím kulturu, ze které se nám nezachovalo něco písemného. U praperské kultury je to opět tak, že něco písemného nemáme. Neboť všechny písemnosti, které máme, jsou pouze dozvukem toho, co bylo dochováno tradicí. Teprve z kultury babylonsko-chaldejské, tedy od třetího kulturního období, jsou k dispozici záznamy. Ale zatímco nyní probíhala praperská kultura, druhá perioda indické kultury probíhala souběžně s praperskou kulturou. A když se odehrávala babylonsko-chaldejsko-egyptská kultura, nastávala v Indii třetí perioda a během této doby započali lidé teprve dělat záznamy. Z pozdější doby této třetí kulturní periody pocházejí teprve záznamy, které jsou např. obsaženy ve Védách, které potom pronikly i do vnějšího života. To jsou záznamy, které také mluví o Krišnovi.

Tedy nikdo si nesmí myslet, mluví-li o záznamech, že má před očima první indickou kulturní periodu. Neboť vše, co je v dokumentech obsaženo, jsou zápisy, které byly vytvořeny teprve v třetí periodě starými Indii, protože právě v třetí periodě stále více a více dohořívaly zbytky starého jasnozření. To je to, co můžeme sbírat okolo osobnosti Krišnovy. Proto nám staří Indové vypravují to, co může být vyzkoumáno zevně. Pozorujeme-li něco v jejich základech, potom souhlasí vše také vždy s tím, co může být získáno z vnějších listin. Když třetí světový věk se chýlil ke konci a lidé ztratili to, co původně vlastnili, tehdy se objevil Krišna, aby opatroval to, co bylo možné ztratit. O které světové době mluví tedy tradice, když říká, že Krišna se objevil v "třetím světovém věku"? Mluví o kulturní době, kterou my nazýváme egyptsko-chaldejskou. A přesně s tím, co charakterizujeme, souhlasí tato indicko-východní nauka Krišny. Když staré jasnozření a všechny ty poklady starého jasnozření lidstva se začaly ztrácet, tehdy se objevil Krišna a ukázal je tak, jak mohly být zachovány pro pozdější dobu. Tím je Krišna ukončením něčeho velkého, mohutného. A vše, co bylo po léta u nás řečeno, souhlasí zcela s tím, co také dávají listiny Orientu, čteme-li je správně. Mluvit v tomto smyslu o nějakém "západním" nebo "orientálním" je čirý nesmysl; neboť nejde o to, zda učíme na Východě nebo Západě těmi nebo oněmi slovy, nýbrž že mluvíme s porozuměním o tom, co bylo zvěstováno. A čím více poznáte, co bylo zvěstováno, tím více shledáte, že to souhlasí se všemi listinami Východu.

Tak tedy zde stojí Krišna jako ukončení doby. Několik málo století potom přichází Buddha. Jakým způsobem je potom Buddha, řekněme druhým pólem ukončení? Jak stojí Buddha vzhledem ke Krišnovi?

Představme si jednou v naší duši to, co jsme právě podali jako charakteristiku Krišny. Velké, mohutné, jasnozřivé zjevení pravěku, vyjádřené v takových slovech, že budoucnost bude moci v těchto slovech chápat a cítit a vnímat dozvuk starého jasnozření lidstva, tak stojí Krišna před námi. Jeho zjevení je pro lidi něčím, co mohou vnitřně přijmout, o čem si mohou říci: v tom je obsažena

moudrost v duchovním světě ležícím za smyslovým světem, o světě příčin, duchovních skutečností. To je obsaženo ve velkých, mohutných slovech Krišnova zjevení. A když se zahlubáme do Véd, do všeho, co lze právě závěrem shrnout jako zjevení Krišny, potom můžeme říci: to je svět, v kterém je člověk domovem, svět, který je za tím, který vidí oči, hmatají ruce atd. Ty, lidská duše, náležíš světu, o němž ti zvěstuje Krišna.

Jak mohla tato lidská duše sama cítit v následujících stoletích? Mohla vidět, jak tato zázračná, stará zjevení mluví o vlastní duchovní nebeské slasti lidstva. Mohla potom hledět do toho, co ji obklopovalo. Viděla očima, slyšela ušima, dotýkala se věcí hmatem, přemýšlela o věcech rozumem, který nikdy nepronikne do duchovna, které bylo zvěstováno Krišnovým zjevením. A duše si mohla říci: zde je svět, duchovní domovina, která je okolo nás, okolo onoho světa, který nyní samotný poznáváme. Nežijeme již v duchovní vlasti. Byli jsme vyvrženi z toho, o čem nejkrásněji mluví Krišna.

Tehdy přišel Buddha. Jak mluvil o tom, o čem mluvil Krišna jako o vznešenostech světa, ke kterým může člověk jen pozvednout zrak? Řekl: ano, žijete ve světě smyslů. Až sem vedla vás touha, která vás žene od inkarnace k inkarnaci. Ale já vám mluví o cestě, která vás může vyvést z tohoto světa a může uvést do světa, o kterém mluvil Krišna. Říkám vám o cestě, kterou můžete být osvobozeni od světa, který není světem Krišny. - Jako stesk po domově, světě Krišnově, zněla v následujících stoletích nauka Buddhy. Potud se nám jeví Buddha jako poslední následovník Krišny, jako následovník Krišny, který tehdy musel přijít. A když by Buddha mluvil o samotném Krišnovi, jak by o něm mohl mluvit? Asi tak, že by řekl: přišel jsem, abych vám opět zvěstoval Většího, který byl přede mnou. Obráťte mysl nazpět k většímu Krišnovi a uvidíte to, čeho můžete dosáhnout, opustíte-li svět, v němž se již necítíte jako v pravé duchovní vlasti. Ukazuji vám cesty osvobození ze smyslového světa. Vedu vás zpět ke Krišnovi. - Tak by mohl mluvit Buddha. Pouze nepoužil právě těchto slov. Ale řekl je v poněkud jiné formě, když řekl: "Svět, ve kterém žijete, je utrpení, je utrpení, je utrpení. Narození je bolest, stáří je bolest, nemoc je bolest, smrt je bolest, nebýt spojen s tím, co milujeme, je utrpení; být spojen s tím, co milujeme, je utrpení; žádat si to, co milujeme, a nemoci to dostat, je utrpení." A když podal "Osmičlankovou stezku", bylo to učení, které nepřesáhlo to, o čem mluvil Krišna, protože to byla nauka, kterou podal již Krišna. Přišel jsem po něm, který je větší než já; ale chci vám ukázat cestu zpět k tomu, který je větší než já - to jsou světodějně tóny, které nám zaznívají z území Gangu.

Jděme nyní kousíček dál k západu. Představme si v duši ještě jednu postavu Křtitele a vzpomeňme slov, která by byl mohl říci Buddha: přišel jsem po něm, po Krišnovi, neboť on je větší než já; a chci vám ukázat cesty nazpět k němu ze světa, v kterém není přítomen božský svět, o němž mluvil Krišna. Obráťte mysl zpět! - A nyní postava Křtitele. Jak mluvil on? Jak vyjadřoval své názory, jak vyjadřoval skutečnosti, které mu byly dány v duchovním světě? Také on poukazuje na druhého; ale neřekl, jak by mohl říci Buddha: přišel jsem po něm. Nýbrž řekl: "Po mně přijde větší, než jsem já." /Marek 1, 7/ Tak mluví Křtitel. A neříká: zde ve světě je utrpení a já vás chci vésti pryč z tohoto světa. Nýbrž říká: změňte mysl! Nehleďte nazpět, nýbrž vpřed! Až přijde větší, bude čas naplněn, když do světa, kde je utrpení, bude vstupovat nebeský svět, když lidské duše budou vstupovat novým způsobem do toho, co ztratily. /Matouš 3, 2/

Tak je nástupcem Krišny Buddha. Tak je předchůdcem Krista Ježíše Jan Křtitel. Tak je vše opačně. Tak stojí před námi šest století, která mezi těmito oběma událostmi uplynula. Opět máme obě komety s jejich jádry: prvním, Krišnou, s jeho jádrem jako vše, co ukazuje nazpět, a toho, který vede lidi nazpět, Buddhu; a druhou kometu, ukazující vpřed svým jádrem, a toho, který se prohlašuje za předchůdce. Chápejte Buddhu v nejlepším smyslu jeho nástupce Krišny a Jana Křtitele jako předchůdce Krista Ježíše, potom máte v této formulaci nejjednodušeji vysloveno, co se odehrávalo v této

době vývoje lidstva, okolo mystéria na Golgotě. Tak musíme na věci pohlížet, potom jim rozumíme. Toto není něčím, co by se dotýkalo některého náboženství. To nejsou věci, které smíme dávat dohromady s tím nebo oním náboženstvím ve světě, nýbrž toto jsou světodějné skutečnosti, zcela prostě světodějné skutečnosti. A nikdo, kdo je pochopí v jejich nejhlubším základu, je nemůže líčit jinak a nebude je kdy líčit jinak. Neboť je tím nějakým způsobem nějakému projevu v lidstvu něco odebráno? Je zvláštní, když tu a tam se říká, že by u nás bylo křesťanství nějakým způsobem přičítáno vyšší postavení než jiným náboženstvím. Záleží na tomto "vyšší" nebo "hlubší"? Nejsou to nejabstraktnější slova, která můžeme použít, "vyšší" nebo "hlubší", "větší" nebo "menší"? Říkáme zde něco, co je méně k chvále Krišny, než říkají ti, kteří Krišnu staví výše než Krista? Zříkáme se toho, co je vysoké nebo méně vysoké, a chceme věci charakterizovat v jejich pravdě. Nejde o to, zda křesťanství stavíme výše nebo hlouběji, nýbrž o to, zda nám někdo řekne, že věci křesťanství charakterizujeme nesprávným způsobem. Hledejme si věci pojednávající o Krišnovi a zeptejme se, zda z jiných stran je dáno opravdu něco vyššího než u nás, když se pokoušíme podat něco o Krišnovi. To ostatní jsou prázdné slovní potyčky. Pravda se odhalí, působí-li onen smysl pro pravdu, který jde k podstatě věci.

Zde, kde charakterizujeme nejprostší a nejgrandióznější evangelium, máme příležitost chápat celé kosmicko-zemské postavení Krista. Proto jsme se museli zmínit o velikosti toho, co se ukončilo, když vzešly nové červánky budoucnosti lidstva.